

УДК 338.45:330

А. О. Башук,
асистент кафедри розміщення продуктивних сил і технологій виробництва,
Криворізький національний університет

ДЕРЖАВНА ІННОВАТИКА ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті розглядаються актуальні проблеми інноваційної політики та інноваційні підходи до регулювання економічних процесів у державі, аналізуються основні науково-методичні підходи до оцінки підприємства, пропонується методологія порівняльних підходів.

In the article the issues of the day of innovative policy and innovative going are examined near adjusting of economic processes in the state, the basic scientifically-methodical going is analyzed near the estimation of enterprise, methodology of comparative approaches is offered.

*Ключові слова: Державна інноваційна політика, інноваційні підходи, сировинний комплекс, управління.
Key words: public innovative policy, innovative approaches, raw material complex, management.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Прискорення світових процесів створює для підприємства ризик швидкого морального старіння устаткування і його продукції. Особливо це стосується переробних підприємств сировинного комплексу текстильної промисловості. Жодні досягнуті переваги не можуть існувати довго, тому розробка нових різновидів сировини, товарів, виробничих та комерційних процесів повинні бути постійними, піддаватись сумнівам попередніх відкриттів, процесів виробництва. Звідси — важливе значення інноваційної діяльності підприємства.

Економічні категорії — інновації і ринок — пов'язані між собою причинно-наслідковим зв'язком. Інновація є причиною, ринок — наслідком. Тобто, без постійного оновлення продукції сировинний ринок не розвивається взагалі. У ринковій економічній теорії Й. Шумпетер ринок розглядає як процес хвилеподібних змін інновацій. Отже, для країн, які входять у ринок надто важливо здійснювати раціональну науково-технологічну та інноваційну політику. Інституційні перетворення в процесі переходу до ринку надають нові можливості і форми щодо розвитку науки та інновацій; входження в ринок потребує постійного оновлення сировинної продукції для підтримки її високого рівня конкурентоспроможності, збільшує попит на наукові дослідження і науковий продукт [19, с. 93].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є окреслення стратегій, розробка і виконання системи планів щодо теорії інновацій, відображення системного цілеспрямованого втручання держави в економіку з метою підтримки науки, науково-технічного потенціалу і його впровадження у виробництво. Застосування інноваційної теорії у ХХ ст.

ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний стан економіки України підтверджує, що найбільш прийнятною стратегією подальшого розвитку є інноваційний напрям. Дослідженню шляхів його реалізації присвячені праці М. Войнаренка [4], А. Гальчинського [5, 6], В. Гейця [7], А. Кінаха [9], Ю. Сафонова [17, 18], В. Семиноженка [10], Ю. Корецького [11], В. Марцина [13], В. Павлова [14] та інших авторів. Інноваційний напрямок розвитку у сучасній вітчизняній літературі достатньо обгрунтований з історичних, глобалістичних та інших позицій.

Невирішені раніше частини загальної проблеми:

- створення конкурентних переваг повинне бути поточним (інновації в бізнесі повинні бути стрімкими);
- конкурентні переваги потрібно шукати за контекстом створеного в минулому (варто нав'язувати дійсності свій контекст).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Конкурентне співіснування більш виразно характеризує сучасний бізнес. Багато в чому це ініціюється становленням інтелектуальної економіки (економіки знань).

Така постановка питання допускає зміни акценту з конкурентної боротьби на конкурентне співіснування, що, у свою чергу, неможливо без формування (організації) тих або інших інтеграційних угод між суб'єктами економіки. Зрештою конкурентні переваги одержать ті учасники ринку, що скооперуються і займуть атакуючу позицію в інноваційній діяльності (будуть володіти в потрібний момент необхідними технологіями, мати здатність до захисту своїх конкурентних позицій, мати висококваліфікованих фахівців).

Саме на інноваційному напрямі розвитку і його поєднанні з інтеграційними принципами виробничої організації необхідно слід особливо наголосити. Надзвичайно важливим [4, с. 90] є визнання про те, що головним джерелом економічного зростання та конкурентоспроможності у сучасних умовах дедалі більшою мірою стає виробництво не стільки товарів, скільки ідей і знань. Рада конкурентоспроможності України наголошує, що лише ті країни, які продукують та інтегрують ідеї і знання у свої економічні моделі, можуть бути повноцінно конкурентоспроможними у сьогднішньому глобалізованому світі [12, с. 6].

Інноваційна діяльність — це один з різновидів діяльності, які потребують державної підтримки. Напрями, методи, конкретні форми діяльності держави у цій сфері визначаються державною інноваційною політикою.

Під державною політикою розуміють комплекс цілей, а також методів впливу державних структур на економіку та суспільство в цілому, пов'язаних із ініціюванням і підвищенням економічної і соціальної ефективності інноваційних процесів [1, с. 76]. Держава в особі органів влади реалізує інноваційну політику за такими напрямками (рис. 1).

Окрім зазначених напрямів інноваційної політики, слід звернути увагу на механізми, через які держава здійснює підтримку інноваційної діяльності. Державна інноваційна політика спрямована на стимулювання, створення сприятливого клімату для інноваційних процесів і є сполучною ланкою між сферою науково-технічної діяльності та виробництвом.

До основних шляхів державної підтримки інноваційного розвитку належать: сприяння розвитку науки, підготовка наукових кадрів; створення програм, спрямованих на активізацію інноваційної активності у виробничій сфері; введення податкових та інших інструментів державного регулювання з метою формування активного впливу на ефективність інноваційних рішень; посередництво у взаємодії академічної, вузівської та прикладної науки, з метою стимулювання кооперації у сфері НДДКР.

Використовуючи існуючі на даний момент знання, створені науковими дослідженнями і розробками, підприємство забезпечує їх подальший розвиток, тобто перехід до нової техніки, технології, продуктів, послуг. Ці знання можуть бути створені або ззовні підприємства, або його працівниками. У першому випадку їх необхідно придбати, у другому — зберегти від конкурентів. Але в обох випадках головне завдання — упровадження і рентабельне використання.

Інновація — це перехід від нової техніки до нового продукту: це елемент розвитку, який створює нову дію на ринку. Вона може мати великі наслідки, бо нерідко вимагає значних інвестицій, необхідних для запуску нового продукту, тривалого часу при невпевненості в успішному результаті [9, с. 261].

Рис. 1. Напрями інноваційної політики держави

Підприємство без інновацій приречене на поступове відставання у конкурентній боротьбі. Тому одним з основних аспектів економічної політики держави є створення умов для стимулювання активної інноваційної політики, хоч результати такої діяльності слабо перевіряються, віддалені у часі і з'являються дуже рідко. Тому слід врахувати декілька "реалій" інновацій [2, с. 262]: інновації є необхідністю для більшості підприємств. Вони існують як один із принципівих засобів протистояння конкуренції. Підприємства-лідери ринку мусять упроваджувати інновації під загрозою бути випередженими конкурентами; інновація створює значний ризик для підприємства. Пориваючи з минулим, вона несе в собі підвищений ризик, в основному, трьох типів: ринковий ризик (споживачі, можливо, не погодяться змінити свої технології, пов'язані з конкретним видом сировини); технічний ризик (процеси виробництва інноваційних продуктів, як правило, зовсім нові для підприємств і вимагають великих інвестицій як у технічну базу, так і на перекваліфікацію працівників); стратегічний ризик (підприємство, що почало випускати інноваційний продукт, який не досяг успіху, піддає сумніву свою торговельну марку, репутацію, що може позначитись і на його інших продуктах). На сьогодні існує об'єктивна необхідність у прискоренні процесу переходу до інноваційної моделі розвитку країни, її регіонів, галузей, що дозволяє не тільки ефективно ліквідувати кризові явища в економіці, але й забезпечити відчутне їх зростання у найближчій перспективі. Зокрема, переведення сільського господарства на інноваційний шлях розвитку бачиться П. Саблуку як реальний шлях його виходу із сучасної кризи. Перехід на інноваційну модель розвитку визначається ним як стратегічний напрям аграрної реформи в Україні [15, с. 3].

Для інноваційної моделі характерні велика сприятливість об'єктів та суб'єктів інноваційної діяльності до елементів інноваційного процесу, в якому досягнення науки і техніки пов'язані з розвитком економіки, підприємництва й управління, послідовною політикою держави у сфері наукової та науково-технічної діяльності, високою увагою до обсягів виробництва наукомісткої продукції, розвиненою інфраструктурою підтримки інноваційної діяльності.

Інноваційно-орієнтована економіка визначається низкою специфічних для неї рис, зокрема [16, с. 7]: чітко визначеною спрямованістю відтворювального процесу на досягнення високої технологічної конкурентоспроможності країни та її регіонів за рахунок наукових знань, технологій та інформації; наявністю соціально-економічної інфраструктури, відповідної завданням зростання технологічної конкурентоспроможності до рівня найбільш розвинутих країн світу; наявністю технологічного і виробничого потенціалу — матеріальних і людських ресурсів, здатних забезпечити випуск конкурентної високотехнологічної продукції; високими показниками економічної, соціальної та екологічної ефективності виробництва, які у значній мірі досягаються за рахунок інноваційних характеристик.

Урахування особливостей інноваційної моделі економічного розвитку надає можливість обґрунтувати орієнтири розвитку сировинного комплексу текстильної промисловості при вирішенні сучасних проблем і перспективних напрямів.

В Україні та її регіонах створено правовий простір з розвитку та регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності, але державної та регіональної інноваційної стратегії в цілому не існує. Окремі напрями розвитку інноваційної діяльності розглядаються в межах промислової політики, соціально-економічних стратегій регіонів.

У законі України "Про інноваційну діяльність" задекларовано мету та сформульовано основні принципи інноваційної політики, а саме: головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного створення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Основними принципами державної інноваційної політики в Україні, які заявлено цим законом, є: орієнтація на інноваційний тип розвитку економіки; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного й інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для створення інноваційної діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Новий підхід щодо розуміння економічної природи науки, інновацій і інноваційної діяльності в умовах ринкової економіки та глобальної науково-технічної конкуренції у XX столітті вимагає нової державної економічної стратегії. На сучасному етапі відбувається стрімкий перехід до нових поколінь технологій. Досвід функціонування господарських систем у ринкових країнах свідчить про те, що прогресивний поступовий розвиток науки та технологій не під силу лише приватному капіталу, і особливо в умовах формування ринкового середовища. Тому, економічна стратегія в трансформаційний період вимагає підвищення ролі держави для використання різноманітних джерел і факторів (джерел державного підприємництва, приватного підприємництва, організаційно-економічних ринкових механізмів тощо). Основою сильної державної інноваційної політики, що обіймає національну, регіональні і галузеві системи науково-технологічної та інноваційної діяльності, є правове її регулювання, заходи щодо підтримки формування і функціонування нових науково-інноваційних структур по виробництву інноваційного продукту і інноваційної продукції, розвиток інноваційної інфраструктури, створення економічних і фінансових інструментів державної підтримки наукової та інноваційної діяльності тощо.

Сучасна інноваційна політика країн з розвинутою економікою як єдина сфера заснована на сукупності освітніх, науково-технічних, виробничо-управлінських, торгово-фінансових та інших механізмів, тісно пов'язаних з міжвідомчим трансфером національних технологій, міжнародним маркетингом, швидким впровадженням новацій і просуванням нової і поліпшеної продукції на внутрішній і

зовнішній ринок, з використанням постійно діючих виставок у різних країнах світу і засобів масової інформації [14, с. 243].

Розглядаючи законодавчі акти різних країн про науково-технічну і інвестиційну політику по трансферу технологій, торгівлі і державному бюджету, можна зазначити, що всі згадані документи в країнах з розвинутою економікою направлені на активну мобілізацію державного управлінського апарату в просуванні інноваційної політики із залученням всіх академічних і вузівських вчених, талановитої молоді до НДДКР, патентно-ліцензійної діяльності, а промисловості і малого бізнесу до активного впровадження національних наукових розробок і їх комерціалізації, використовуючи маркетинг і механізми торгівлі.

Державна інноваційна політика за останні 15 років в економічно розвинених країнах зазнала ряду еволюційних змін. На початку вона традиційно зводилася до науково-технічної політики, де домінувала лінійна модель інноваційного циклу. Така модель включала [14, с. 245]: підготовку висококваліфікованих кадрів; якісне проведення наукових досліджень і НДДКР; генерацію ліцензійного продукту (винаходи, патенти, технології, нововведення); поширення техніко-технологічних новацій, включаючи продаж за кордон не тільки нової продукції, але і ліцензій на їх виробництво.

Наступна фаза розвитку інноваційної діяльності в країнах із розвинутою економікою — це тісний взаємозв'язок всіх ланок ланцюгової моделі при активній державній підтримці і оцінка комплексу робіт по всьому ланцюгу за кінцевим результатом при реалізації новації на ринку. При цьому у всіх країнах із розвинутою економікою постійно розробляються нові національні програми, що відображають вимоги теперішнього часу і прогнозуючі тенденції світового ринку. Тут особлива увага приділяється методам прогнозування, що охоплюють будь-які зміни в соціально-економічній сфері не тільки своєї держави, але і країнах-конкурентах і країнах потенційного ринку.

Значна увага приділяється розв'язанню проблем, пов'язаних з інтелектуальною власністю на розробку, на процес, на проект, на програмне забезпечення тощо. Законодавство ЄС відносно інтелектуальної власності — надзвичайно деталізоване і відповідає Європейській конвенції патентування і Міжнародному договору патентної співпраці.

Не тільки в наведених фактах, але і в законодавчих актах інших країн підкреслюється, що лідерство держав у сфері технологій є національним пріоритетом.

В умовах глобалізації світової економіки сучасна економічна політика і стратегія модернізації сировинного комплексу текстильної промисловості України повинна базуватися на вдосконаленій інноваційній базі. Це відкриває можливість для подальшого розвитку ринкових відносин як всередині галузі, сировинного комплексу, так і більш активній інтеграції сировинного комплексу текстильної промисловості України в світове господарство.

Аналіз методологічних засад формування механізму державного регулювання розвитку сировинного комплексу текстильної промисловості дозволяє зробити такі висновки:

1) сировинний комплекс як економічна система, що працює, трансформується згідно ринковим умовам господарювання, потребує реформування і суб'єктів регулювання його розвитку — органів державного управління, їх функцій;

2) головним організаційним інструментом державного регулювання розвитку сировинного комплексу є організаційно-економічний механізм регулювання, який бачиться як цілісна система регулятивних інструментів зі стратегічного планування, контролю, регулювання і державної підтримки розвитку комплексу у наперед визначених цілях;

3) державне регулювання розвитку сировинного комплексу повинно здійснюватися на таких методологічних принципах: визначення багатогалузевого сировинного комплексу як економічної цілісності, єдиного об'єкта для цілей державного регулювання; об'єднання зусиль підприємств, галузей сировинного комплексу на засадах партнерства і координованої господарської діяльності; визнання відносної самостійності економічних інтересів всіх партнерів по сировинному комплексу; державна цільова підтримка пріоритетів розвитку сировинного комплексу;

4) проблеми регулювання інноваційного розвитку підприємств сировинного комплексу вимагають застосування кластерних форм інтеграції підприємств, незалежно від їх галузевої приналежності, в органічній єдності з підприємницькими початками діяльності кожного з підприємств;

5) вихідним параметром моделі регулювання діяльності і розвитку підприємств сировинного комплексу може бути сумарний прибуток. Серед організаційних параметрів моделі особлива роль повинна належати показникам рівня інформативності щодо ринків збуту і постачання, конкурентоспроможності за рахунок горизонтальних зв'язків і вертикальної інтеграції та розвитку служби маркетингу.

Особливості об'єкту управління, а саме процесу розвитку сировинного комплексу вимагають застосування таких інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення функцій державного регулювання, як методи оцінки актуальності, надійності, напруженості, маневреності та еластичності планових управлінських рішень;

6) серед принципів державного регулювання розвитку сировинного комплексу особливе місце має належати принципам системності, диверсифікації напрямів розвитку, створення "стратегії партнерства", соціальної відповідальності бізнесу, соціалізації трудових відносин та принципу екологічної відповідальності;

7) серед завдань з удосконалення державного регулювання розвитку сировинного комплексу особливе місце має посідати завдання з удосконалення інституційної системи регулювання комплексу. Не відповідна новим ринковим умовам господарювання інституційна система сировинного комплексу є причиною його слабого функціонування. В інституційному середовищі сировинного комплексу чільне місце має належати кооперації, спеціалізації, корпоратизації, інтеграції, інфраструктурному посередництву;

8) без постійного оновлення матеріально-технічної бази виробництва і продукції, що виробляється, підприємства сировинного комплексу не зможуть забезпечити свою конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках. Інноваційний шлях розвитку для них повинен стати як єдино можливий в умовах відкритої ринкової економіки і глобалізації економічних зв'язків.

ВИСНОВКИ

Інноваційна система у сировинному комплексі текстильної промисловості України у сучасному розумінні її структури, функцій фактично не існує. Із врахуванням досвіду розвинених країн для її формування необхідно вжити деяких першочергових організаційних заходів державного впливу на розвиток інноваційних процесів у галузях сировинного комплексу, створення умов для інноваційної діяльності. Серед них: створення галузевих наукових парків у регіонах зосередження сільськогосподарських і переробних підприємств сировинного комплексу; державна підтримка інноваційної діяльності у всіх ланках інноваційного ланцюга.

Література:

1. Басюк О.В. Система державного регулювання інноваційної діяльності / О.В. Басюк // Збірник матеріалів II

Міжнародної наук.-практ. конф. "Стратегії інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта" (м. Харків, 07—10 квітня 2010 р.) / НТУ "Харківський політехнічний інститут". — Х., 2010. — С. 76—78.

2. Бородін С.В. Конкурентоспроможність в системі матеріально-технічного забезпечення агровиробників: стан, проблеми, шляхи вирішення / С.В. Бородін // Вісник Технологічного університету Поділля. — 2004. — № 6. — С. 198—202.

3. Буркинський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону / Б.В. Буркинський, Є.В. Лазарева. — Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, 2007. — 140 с.

4. Войнаренко М.П. Концепція кластерів — шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М.П. Войнаренко // Економіст. — 2000. — № 1. — С. 29—33.

5. Гальчинський А.С. Україна: Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К. — К.: Знання України, 2004. — 338 с.

6. Гальчинський А.С. Україна: наука та інноваційний розвиток / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Семиноженко В.П. — К.: ВД "Професіонал", 1997. — 65 с.

7. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. — Х.: Константа, 2006. — 271 с.

8. Доленко Л.Х. Економіка підприємства: навч. посібн. / Л.Х. Доленко, О.В. Горняк. — Одеса: "Астропринт", 2001. — 512 с.

9. Інноваційна стратегія українських реформ / [Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В.]. — К.: Академія, 2002. — 548 с.

10. Інновації: проблеми науки і практики / [Семиноженко В.П., Амоша О.І., Землянкін А.І. та ін.] / Наук.-дослід. центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Харківський нац. екон. ун-т. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. — 335 с.

11. Корецький Ю.М. Формування та реалізація інноваційної політики в регіоні (на прикладі Волинської обл.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 / Ю.М. Корецький. — Львів, 2003. — 20 с.

12. Конкурентоспроможність: країна, регіон, підприємство / [Рада конкурентоспроможності України]; за ред. Полунєєва Ю.В. — К.: ЛАТ&K, 2006. — 176 с.

13. Марцин В.С. Економічне регулювання інноваційної діяльності / В.С. Марцин // Фінанси України. — 2005. — № 5. — С. 44—53.

14. Павлов В.І. Формування стратегії реалізації регіональної інноваційної політики / В.І. Павлов, К.М. Корецький // Економічний вісник Національного гірничого університету. — 2004. — № 1. — С. 6—9.

15. Саблук П.Т. Стратегічні напрями аграрної реформи — перехід на інноваційну модель розвитку / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2002. — № 12. — С. 3—14.

16. Саблук П. Формування ринкових відносин в аграрному секторі / Петро Саблук // Державне регулювання економічного розвитку регіону та підприємства: зб. наук. праць ДонДУУ. Серія "Державне управління". — Т. V. — Вип. 38. — Донецьк, 2004. — С. 51—59.

17. Сафонов Ю.М. Формування механізму відродження сировинного комплексу текстильної промисловості: монографія / Ю.М. Сафонов. — Одеса: "Апрель", 2011. — 332 с.

18. Сафонов Ю.М. Стратегічне управління: [навчальний посібник] / Ю.М. Сафонов, Т.І. Макаренко. — Кривий Ріг: "Видавничий дім", 2010. — 300 с.

19. Чижова В.І. Інституціональні та інноваційні аспекти регіонального розвитку / В.І. Чижова // Збірник наукових праць "Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки". — Вип. 8. — Кіровоград.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2012 р.